

SCHWÄBISCHE ALB DUITSLAND

23 mei - 5 juni 2026 (K06)

Inhoudsopgave

.....	0
INLEIDING	3
Van de voorzitter	3
Van de excursieregelaar	3
Het gebied	3
De excursies	4
Aan te bevelen kaarten, websites	5
Kampcommissie.....	5
EXCURSIES	6
Wildentierberg - excursie 1a op 24 mei	6
Hossinger leiter - excursie 1b op 24 mei	6
Wachholderheide/Mehlbaum met orchideeëngids - excursie 2 op 25 mei	6
Schneckelsfelsen - excursie 3a op 26 mei	7
Wiesenrunde traufgang - excursie 3b op 26 mei	7
Hochberg - excursie 3c op 26 mei	7
Schönhalderfelsen - excursie 4b op 27 mei	8
Schmeie beek, Störzingen - excursie 4c op 27 mei	8
Frielingen - excursie 4x op 27 mei	8
Fridingen aan de Donau - excursie 5a1 op 28 mei	9
Zollenberg panoramawandeling - excursie 5b op 28 mei	9
Wacholderhöhe (middendeel) - excursie 5c1 op 28 mei	9
Wacholderhöhe (zuidelijke deel) - excursie 5c2 op 28 mei	10
Lowa runde, rond Raichberg - excursie 6a op 29 mei	10
Felsenmeersteig - excursie 6b op 29 mei	11
Bürgle - excursie 6c op 29 mei	11
Bürgle - excursie 6c op 30 mei	11
Burgfelsen - excursie 7x op 30 mei	12
Donau autotocht - excursie 8x op 31 mei	12
Heersberg - excursie 9a op 1 juni	12
Stählernes Männlein - excursie 9b op 1 juni	13
Kaiserweg Hohenzollern Bisingen - excursie 9c op 1 juni	13
Hülenbuch Hörnle - excursie 9x op 1 juni	13
Sieben tälere runde - excursie 10c op 2 juni	14
Schmiecha ursprung - excursie 10d op 2 juni	14

Beekdal Fehla - excursie 11a op 3 juni	15
Klöpflplatz Nusplingen (Geopark) - excursie 11b op 3 juni.....	15
Hülenbuchwiese - excursie 12c op 4 juni	15
Mehlbaum - excursie 12x op 4 juni	16
FOTO'S	16
ALLE WAARNEMINGEN.....	16
Waargenomen bijzondere soorten	16

INLEIDING

Van de voorzitter

Het kamp Schwäbische Alb telde 16 deelnemers. Voor drie daarvan was dit hun eerst kamp. Van de 'oudgedienden' kenden enkelen elkaar al van een vorig kamp, maar er waren veel nieuwe kennismakingen. Natuurlijk deden we dat ook in de eerste kring op de eerste avond. Meteen bleek daar al een flinke natuurkennis bijeen op de Sonnencamping Albstadt. Helaas moest Niels na een week afhaken vanwege familieomstandigheden.

De camping (www.sonnencamping.de - Beibruck 54 72458 Albstadt Duitsland - voor het eerst bezocht door de KNNV) lag gunstig t.o.v. de diverse voorzieningen in de stad Ebingen op ca 4 km afstand en een supermarkt bijna om de hoek. Direct achter de camping al bosrijke natuur en orchideeënrijke weiden. En voor elke KNNV'er de door hem of haar gewenste plek: links in een caravan of camper; rechtsboven in een huisje en daartussenin een grasstrook voor de tentkampeerders. Voor slecht weer konden we beschikken over een zaaltje in een bijgebouw. Broodjes waren bij de receptie te bestellen, waar eveneens op het terras een koud biertje kon worden genoten na een hete wandeling. Nadeel was wel de drukke weg (Ebingerstrasse) onder langs de camping, waardoor het er niet stil was. Janny, de digitale coördinator en haar assistente José zorgden ervoor dat de kampdeelnemers zoveel en zo goed mogelijk wegwijs werden gemaakt met de verwerking van de waarnemingen in Observation.org. Hoewel een enkeling (zoals de kampvoorzitter) zo af en toe struikelde in het daaraan gekoppelde digitale netwerk zorgde een flink aantal deelnemers voor een correcte registratie van alle excursies en bijbehorende waarnemingen.

De excursieregelaars Frans en Matthijs boden steeds een zeer ruim aanbod aan excursies (minstens 3 per dag). Het was soms lastig kiezen tussen de mooie excursies. Eerst is in alle richtingen vanuit de camping gewandeld met mooie waarnemingen: vooral de rijke plantengroei op de Jurakalk in dit gebied. Later werden grotere afstanden per auto afgelegd om ook andersoortige landschapstypen te kunnen bezoeken, zoals de bovenloop van de Donau. Op initiatief van Adrienne werd ook een geologische excursie toegevoegd (Geopark Klöppplatz). Voor de planten hield vooral Wytze ons goed bij de les (de Observation-app zegt niet altijd de waarheid). Jose liet niet na ons steeds te wijzen op de pracht van het insectenleven en Marijke corrigeerde ons als we te eenzijdig naar beneden keken i.p.v. ook af en toe naar boven, waar de rode wouw 'niet van de lucht' was. Het weer in de eerste week was heet en droog, maar sloeg na een korte onweersbui om naar een wisselvalliger type.

Er heeste een goede sfeer in het kamp en ook de nieuwelingen vonden snel hun draai in de groep. Bijzonder was het einde van elke kringbijeenkomst met een poëtische afsluiting door Marijke, meestal een 'natuurrijk' gedicht en soms een lied. Op de vóórlaatste avond hielden we in ons zaaltje nog een evaluatiegesprek en de laatste avond sloten we gezellig af met een bezoek aan de Italiaan in Ebingen.

Van de excursieregelaar

Het gebied

De Schwäbische Alb (niet: Alp) is een middelgebergte in Zuid-Duitsland tussen de Donau en de Neckar (een zijrivier van de Rijn) en vormt de waterscheiding tussen afwatering op de Zwarte Zee resp. de Noordzee. Het gebied van 200 bij 40 km heeft 10 toppen hoger dan 1000m. De dalen liggen hoger dan 600m. Het is een kalkplateau dat van zuidwest naar noordoost loopt met steile

randen en hoge toppen aan de noordwestkant en in diverse zijdalen van de Neckar. Zo'n rand heet Trauf in het lokale dialect: het Zwabisch. Ook langs de Donau liggen hoge kalksteenkliffen. De lichte kleur biedt mogelijk een verklaring voor de naam Alb (albus = wit) maar een andere verklaring is dat de hooggelegen graslanden alp genoemd werden.

400 meter dikke kalklaag is ontstaan uit skeletjes van vooral kalksponzen in een tropisch warme zee in het tijdperk Jura, ongeveer 200 miljoen jaar geleden. Deze zee heeft 40 miljoen jaar bestaan en omvatte ook het gebied van het Jura-gebergte. Daarna is de zeebodem omhooggekomen door het schuiven van aardplaten, waarna 160 miljoen jaar erosie heeft geresulteerd in het huidige landschap, dat ook wel de Zwabische Jura genoemd wordt. Van 18 tot 10 miljoen jaar geleden was er ook vulkanische activiteit aan de rand van de huidige Alb. Doordat de kalksteen geleidelijk in water kan oplossen zijn er veel karstverschijnselen ontstaan: dolines (inzinkingen), ondergrondse rivieren en (druipsteen)grotten. De grotten zijn al door Neanderthalers en ook door de mensen nadien gebruikt als onderkomen. Daarvan zijn veel interessante resten gevonden. In de Schwäbische Alb zijn zo'n 50 sculpturen gevonden van 42.000-32.000 jaar oud en zo klein als een duim of pink. Heel fijnzinnig met scherpe vuursteen mesjes gesneden uit mammoetivoor of bot. Bijvoorbeeld een wild paard, een leeuw, een bizon, een vis en een fluitje. Ze hebben ingekraste symbooltjes, golfjes, puntjes, V-vormpjes, lijntjes.

Boven op de kalk is op veel plaatsen een bodem ontstaan van organisch materiaal. Deze bodem is in mindere of meerdere mate zuur, waardoor de vegetatie zeer divers kan zijn. Op hellingen staan veel beuken, eiken, esdoorns, iepen, lariksen, sparren en dennen. De bodem van schrale graslanden kan dun en kalkrijk zijn, waarop slechts bepaalde soorten kunnen groeien. Vroeger waren grotere oppervlakten zo. Daar vond slechts beweiding met schapen plaats. Toen schapenhouderij minder rendabel werd, zijn veel graslanden dichtgegroeid met bos.

Het resultaat is een groot gebied met veel afwisseling: glooiend hooiland met beekdalen, kloven en stukjes rotswand; deels bos, deels schraal grasland ("Wacholderheide"). De flora is divers met veel interessante soorten. Opvallend waren de rijke hooilanden. Op één locatie ongelooflijk veel Vrouwenschoentjes. Leuke vogelsoorten in bescheiden aantallen, behalve de vele rode wouwen. Veel vlinders waaronder bijzondere soorten. Ook andere insectengroepen leverden mooie waarnemingen hoewel het gevoel was dat ook hier de algemene afname van diversiteit en aantallen een rol speelde. In het kerngebied weinig agrarische activiteit. We vroegen ons af waar al het hooi naar toe zou moeten.

Het is een erfgebied van de Hohenzollers, de latere koningen van Pruisen. Hier ligt ook hun stamslot, Burg Hohenzollern. Onze standplaats, Sonnencamping in Albstadt, ligt tegen een prachtig groot en rustig natuurgebied. Het is een Naturschutzgebiet met veel gemarkeerde wandelroutes en daarnaast heel veel mogelijkheden om door rustig landelijk gebied te lopen. Dit geldt eveneens voor andere delen van de Alb. Ook zijn er fietspaden maar wel met uitdagende hoogteverschillen.

De excursies

We hebben vooral gekozen voor excursies in de buurt van de camping. De meeste waren bereikbaar na een korte autorit. Het voorjaar was dit jaar tamelijk warm en droog. Tijdens ons verblijf werden veel hooilanden en bermen al gemaaid. Twee weken eerder was mooier geweest. Nu werd tegen het eind van kamp niet veel nieuws meer gezien. Tien dagen waren ook voldoende geweest.

De hoogst gewaardeerde excursies waren de volgende.

- Fridingen a/d Donau: het gebied ten zuiden van Mühlheim a/d Donau met bijzonder veel Vrouwenschoentjes.
- Zollernberg panoramawandeling: fraaie landschappen en bloemrijke graslanden.

- Kaiserweg Hohenzollern Bisingen: afwisselend terrein met mooi zicht op kasteel.
- Klopflplatz Nusplingen: fossielen gevonden en gelopen langs bloemrijke graslanden.
- Mehlbaum: diverse soorten orchideeën, dicht bij de camping. Dit gebied is bezocht op de tweede excursie dag met Ruth Braun (ruthbraun307@gmail.com), gids voor orchideeën en andere inheemse flora.

Naast de gelopen excursies waren er verscheidene opties waarvan geen gebruik is gemaakt: Höwenegg Vulkan, Donau kliffen, Schmeiental Runde, Lippachtal Runde, Reiten Runde, Hexenküche en Simonstal /Irndorfer Hardt.

Aan te bevelen kaarten, websites

Kaarten met wandelroutes

- Kompass no. 767; Schwäbische Alb 1: 50.000; in 4 delen, waarvan vooral het zuidwestelijke deel relevant is.
- Kümmerley+Frey; Schwäbische Alb Hohenzollern, Albstadt-Hechingen; Outdoorkarte 1:35.000.

Webites met te downloaden wandelroutes

- <https://www.outdooractive.com/>
- <https://www.schwaebischealb.de/wandern> met o.a. "Traufgänge" en "Premiumwanderwege")
- <https://alb-guides-zollernalb.de/> van de organisatie Albguides Zollernalb, ein Arbeitskreis des NABU Zollernalb e.V. gaf toegang tot de gids-orchideeën en andere inheemse flora, Ruth Braun (email: ruthbraun307@gmail.com).

Kampcommissie

Harro Kraal - Voorzitter

Frans Duijm en Matthijs van Hoorn – Excursieregelaar

Janny Resoort en José Walters (foto's omslag) – Coördinatie alle Waarnemingen/Observation

Fotocollage - van diverse deelnemers

Martha van Nederpelt - Eindverslag

EXCURSIES

De **excursienummers** refereren naar de excursietotaallijst zoals die tijdens het kamp gehanteerd is. De excursienummers met een X erachter, zijn later (in het vrije weekend) ingelast. De excursienummers komen ook terug in de lijsten met Waarnemingen (wat is waar gevonden).

Wildentierberg - excursie 1a op 24 mei

Vanuit de camping zijn we het 'kalkpad' omhoog gewandeld richting Ochsenberg. Onderweg waren we verheugd om de bloemrijke graslanden te zien die nog niet gemaaid waren! We hebben lange tijd stilgestaan om de planten en vlinders te determineren en in het bovengelegen

loofbos met (hele) oude beuken de vogels te horen (zien is moeilijk als de bomen in blad staan) en mossen met loop te bestuderen.

Totale duur: 6 uur. Stijgen/dalen: 200 m. Wandeling: 6 km. Moeilijkheidsgraad: 2. Rapportcijfer voor gebied: 8

Hossinger leiter - excursie 1b op 24 mei

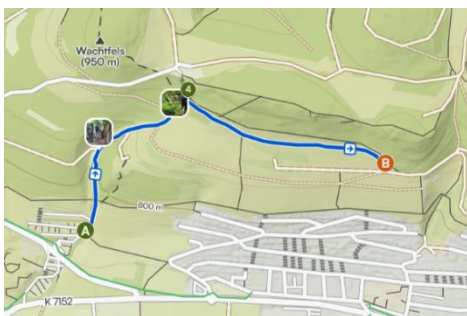
Met de auto 3 km rijden naar startpunt Traufanghütte Brunnental.

Totale duur: 6 uur. Stijgen/dalen: 150 m. Wandeling: 5 km. Moeilijkheidsgraad: 2. Rapportcijfer voor gebied: 7

Wachholderheide/Mehlbaum met orchideeëngids - excursie 2 op 25 mei

Vanuit de camping ging de hele groep mee met een lokale orchideeën expert, het kalkpad omhoog. Het gebied dat we bekijken bestaat uit hellingen met kalkgraslanden afgewisseld met bos en Jeneverbesstruiken. De gids legt uit dat dit gebied een Europese waterscheiding kent tussen Rijn en Donau (stromen ieder een andere kant op). We hebben 10 bijzondere soorten orchideeën gezien vanaf het pad. Onderweg vonden we op het pad (wat later bleek) een wolvendrol wat tot verbazing leidde, want 'die komt hier niet voor'. De gids vertelde over de lokale toepassingen van Lievrouwebedstro in witte wijn, cognac, jenever en champagne en dat boeren hier liever geen Herfsttijloos in hun grasland willen.

Totale duur: 6 uur. Stijgen/dalen: 100 m.
Wandeling: 3,2 km. Moeilijkheidsgraad: 3. Rapportcijfer voor gebied: 7/8

Schneckelsfelsen - excursie 3a op 26 mei

Vanuit de camping weer omhooggelopen naar Ochsenberg/Ochsenhaus en daarna het bos uitgelopen en een asfaltweg gevolgd. Tijdens een pauze hebben we de Kalkboterbloem gedetermineerd. Vervolgens een groot complex van hooilanden ingelopen. Niet allemaal even interessant en schraal maar later kwamen we wel op een botanisch zeer interessant gebied met Pijlbrem, Heidezegge (vermoedelijk). Terug via een kalkgrasland met Bleek bosvogeltje,

Vliegenorchis en Bolrapunzel. De weg terug was een lang stuk door weilanden en helemaal aan het eind werd de Rouwmantel gespot.

Totale duur: 5 uur. Stijgen/dalen: 150 m. Wandeling: 7 km. Moeilijkheidsgraad: 3. Rapportcijfer voor gebied: 8

Wiesenrunde traufgang - excursie 3b op 26 mei

Met de auto 9 km rijden naar Parkplatz Zitterhof. De wandeling lijkt op het eerste gezicht zwaar maar uiteindelijk is het vrij gemakkelijk wandelen in de schaduw van de bosrand.

Landschappelijk prachtig met glooiende hellingen, die deels gemaaid waren maar ook langs steile hellingen gelopen. Onderweg zagen we Bosorchidee, Gele gentiaan en het uitzicht in de verte op Burg Hohenzollern.

Totale duur: 5 uur. Stijgen/dalen: 300 m. Wandeling: 10 km. Moeilijkheidsgraad: 2. Rapportcijfer voor gebied: 8

Hochberg - excursie 3c op 26 mei

Een parkeerplaats bij bosweg Markenberg gevonden als startpunt. Het gebied betreft bloemrijke hellingen en bos met bebouwde delen rondom. Hochberg is 975 m hoog. Er groeien veel Esdoorns langs de weg en op de steile hellingen Beuken en gemaaide hellingen. Na de top een

smal bospad naar een waterbak met stromend bergwater. Een aangename wandeling maar voor plantensoorten een niet heel bijzonder gebied.

Totale duur: 4 uur. Stijgen/dalen: 100 m. Wandeling: 4 km. Moeilijkheidsgraad: 1. Rapportcijfer voor gebied: 6/7

Schönhalderfelsen - excursie 4b op 27 mei

Met de auto 14 km rijden naar Parkplatz Schafhausen Truchteltingen. Wat betreft vogels hoorden we de Fluits, Goudvink, Braamsluiper, Goudhaan, Grauwe klauwier de hoogtepunten, evenals Rode wouwen die weggejaagd werden door Zwarte kraai. Wat planten betreft: Vogelnestje (een orchidee zonder bladgroen), Knolboterbloem (te determineren door de knol uit te graven). Op de Linde stond korstmoss *Parmelina tiliacea*.

Totale duur: 3 uur. Stijgen/dalen: 100 m. Wandeling: 2/3 km. Moeilijkheidsgraad: 2. Rapportcijfer voor gebied: 7

Schmeie beek, Störzingen - excursie 4c op 27 mei

Met de auto 20 km rijden naar parkeerplaats bij station Störzingen als startpunt. Via de oostkant langs de beek gelopen en via de westkant weer terug. Interessante waarnemingen waren de

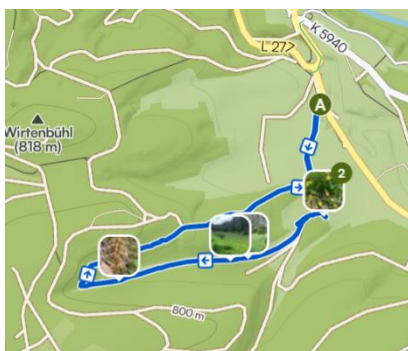

vlinders Zilvervlek en Boterbloempje, langs de beek Bosbeekjuffer, Platbuik, op de rots Kandelaartje en Steenbreekvaren en uitgebloeide Wildemanskruis.

Totale duur: 6 uur. Stijgen/dalen: 100 m.
Wandeling: 8 km. Moeilijkheidsgraad: 1.
Rapportcijfer voor gebied: 8

Frielingen - excursie 4x op 27 mei

Met de auto 30 min rijden naar Parkplatz nabij Gasthof Bergsteig. Vandaaruit naar de bosrand gelopen met als doel om de beeldschone Venusschoentjes te vinden. Die bleken dicht in de buurt, met een beschermend rood-wit lint omgeven. Er staan zo'n 300 exemplaren. Verderop

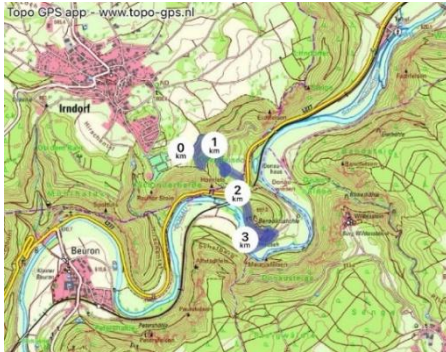

nog Soldaatjesorchis, Grote keverorchis en Alpenmadelief. Na de pauze het bos verder ingelopen met Boshengel. Het pad wordt daarna redelijk eentonig totdat we Vogelnestje, Bleek bosvogeltje, Gele gentiaan, Knikkend parelgras en nog enkele Venusschoentjes vinden.

Totale duur: 6,5 uur. Stijgen/dalen: 120 m? Wandeling: 10 km?
Moeilijkheidsgraad: ? Rapportcijfer voor gebied: 8/9.

Fridingen aan de Donau - excursie 5a1 op 28 mei

Met de auto 34 km gereden naar Parkplatz Der 7 Zwerg. De route is vooral voor planten zeer interessant: Het veld met Vrouwenschoentjes/Venusschoentjes stond er prachtig bij en was makkelijk te vinden want het was afgezet met rood-wit lint. Er waren meer orchideeën te zien en

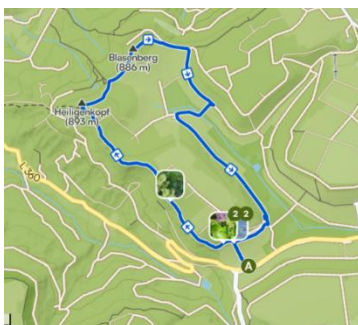
ook Tweeblad. (Dagactieve/nacht-) vlinders: Glasvleugel, Pijlstaart, Wisselvlinder, Gouden langsprietmot. Ook insecten gezien zoals Grijze ribbelboktor, Boogzweefvlieg. De weide was één bloemenzee. Er was gelukkig nog niet gemaaid.

Totale duur: 5 uur. Stijgen/dalen: 90 m.

Wandeling: 2,5 km. Moeilijkheidsgraad: 1. Rapportcijfer voor gebied: 10

Zollenberg panoramawandeling - excursie 5b op 28 mei

Met de auto 11 km gereden naar startpunt Parkplatz Stich. Voor 't eerst deze vakantie zagen en hoorden we meer bijen en hommels in de bloemenweide waar we langsliepen. En vlinders natuurlijk zoals Roodstreephooibeestje en het Klaverblauwtje. Het pad vol boomwortels liep langs een diepte en onder grote Beuken waardoor het lekker schaduwrijk was. Er waait een fris bergwindje. Even later kwamen op het uitzichtpunt waar je inde verte over een breed plateau het Schwarzwald ziet liggen. Onderweg diverse vogels gehoord en gezien zoals Wespendif,

Bergfluitier, Rode wouw, Torenvalk en Buizerd. En planten: Gele gentiaan met (momenteel nog oude verdorde) bloemen op hoge stelen, Purpersla, Bokkenorchis.

Totale duur: 5 uur. Stijgen/dalen: 100 m. Wandeling: 6 km.

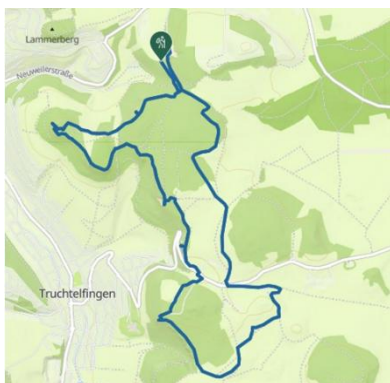
Moeilijkheidsgraad: 2/3.

Rapportcijfer voor gebied: 8/9

Wacholderhöhe (middendeel) - excursie 5c1 op 28 mei

Met de auto 10 km gereden naar startpunt Parkeerplaats met Grillstelle tegenover boerderij Berghof, aan de weg van Trüchtelfingen naar Blitz. Het gebied wordt gekarakteriseerd door afwisselend landschap met veeteelt en akkers, bosranden grazig met niet veel opvallende bloemen. Wacholderheide is deels door schapen begraasd, deels met hoog gras. Op de weinig schrale stukjes zagen we Voorjaarsganzerik, Kalkbedstro, Bolrapunzel, Ruige scheefkelk, Zilverdistel, Wit vetkruid, Noords walstro, Pijlbrem. In de lucht roepend 2 Rode wouwen, 1 Zwarte wouw en diverse Geelgorzen. In het bos de Kleine bonte specht.

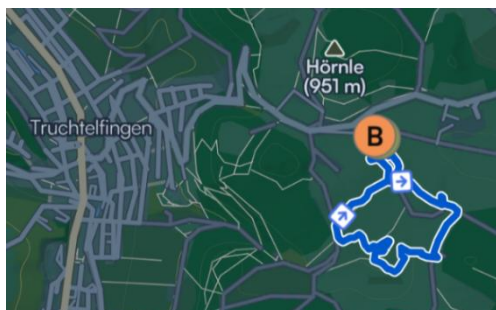
NB: GPS-route is halverwege uitgevallen.

Totale duur: ? uur. Stijgen/dalen: 50 m.
Wandeling: 7 km. Moeilijkheidsgraad: 2.
Rapportcijfer voor gebied: 6

Wacholderhöhe (zuidelijke deel) - excursie 5c2 op 28 mei

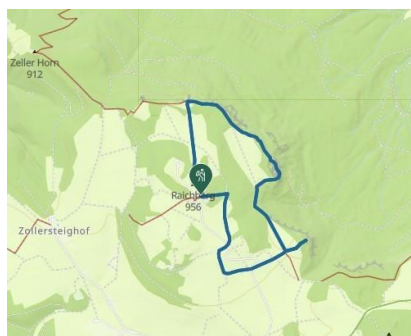
Met de auto 10 km rijden naar startpunt Parkplatz Böllen/Sandlöcher. Diverse stukken van de Wacholderheide tussen agrarisch gebied. Een deel van de Wacholderheide was al begraasd door schapen en daardoor minder interessant. Op een schraal stukje stonden een paar Voorjaarsgentianen waarvan één nog in bloei. Diverse plekjes met Kalkbedstro, Noords walstro en Voorjaarsganzerik. In de lucht roepende Rode wouw.

Totale duur: ? uur. Stijgen/dalen: 90 m. Wandeling: 3 km. Moeilijkheidsgraad: 2. Rapportcijfer voor gebied: 6

Lowa runde, rond Raichberg - excursie 6a op 29 mei

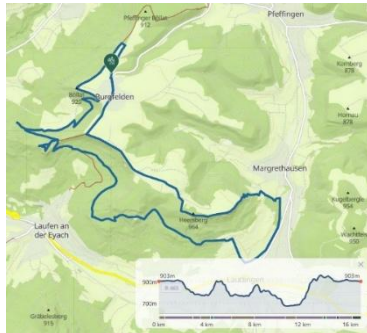
Met de auto 14 km gereden naar startpunt Parkplatz restaurant Nägelehaus. Onderweg zagen we Hohlemeilen wat vroeger gebruikt werd om houtskool te maken. De meeste weilanden waren gemaaid zodat het bij het wandelen bleef door heuvelland, weiden. De route door het bos ging over paden met boomwortels.

Totale duur: 3/4 uur. Stijgen/dalen: 80 m. Wandeling: 3 km.
Moeilijkheidsgraad: 3. Rapportcijfer voor gebied: 6

Felsenmeersteig - excursie 6b op 29 mei

Met de auto 15 min rijden naar startpunt parkeerplaats Burgfelden. Vandaaruit de gemarkeerde route Traufgang gevolgd. Het begin ging door mooie graslanden (in Nederland kamgrasweiden genoemd). Hier zagen we Paardenhoefklaver, Witte rapunzel, Bosbingelkruid, Brede ereprijs. Op een gegeven moment op rotspunt Böllat uitgekomen waar we uitkeken op een Sissi-achtig landschap. Volgens het bordje groeide er een bijzonder soort Zonneroosje maar die hebben we niet kunnen ontdekken, wel Nachtsilene. De vorm van het landschap lijkt een vulkanische

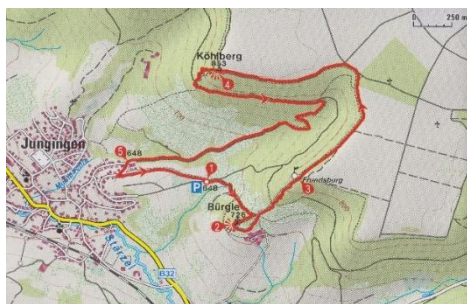

oorsprong te hebben. De route ging verder door een mooi en afwisselend bosgebied met o.a. Monnikskap, Akeleiruit, Wilde judaspenning. Toen ging de route steil omhoog en bovengekomen bleek de andere zijde net zo steil (omlaag) te zijn – we stonden op een rand met een doorgebroken Marestonden. Hier kan terug naar het dorp of de Traufgang verder lopen.

Totale duur: 3/4 uur. Stijgen/dalen: 700 m. Wandeling: 17 km. Moeilijkheidsgraad: 3/4. Rapportcijfer voor gebied: 8

Bürgle - excursie 6c op 29 mei

Met de auto 30 min rijden naar startplaats parkeerplaats vlak bij het dorpje Jungingen. Hier lopend troffen we een vennetje met Wollegras en later Kranswier en Platbuiklibel. Verder hebben we onderweg gezien: Welriekende bosorchis, Mistletoe, Liguster, Gelderse roos en Viburnum Lantana, Stipfopwesp, Reuze paardenstaart, Tweekleurig hooibeestje, Bleek bosvogeltje. Wat volgde was een klim naar een uitzichtpunt dat een rondje terug bleek naar onze route. Hier raakten we wat achterblijvers kwijt die het rondje in de andere richting omhoogliepen, hetgeen tot enige hilariteit leidde. Verdere waarnemingen: Rode wouw, Engbloem, Prachtklokje,

Klaverblauwtje, Bergdravik. Na een flinke klim van 100 m een pauze in de halfschaduw en zagen we de Judaspenning en jongen bedelen van de Grote bonte specht. Later nog de Middelste bonte specht en een Vos.

Totale duur: 5 uur. Stijgen/dalen: ? m. Wandeling: 6 km. Moeilijkheidsgraad: 3/4. Rapportcijfer voor gebied: 8/9

Bürgle - excursie 6c op 30 mei

Met de auto 20 min rijden naar de Langwase (straat) in het dorp Juningen. We wilden het Bürgle rondje tegenovergesteld lopen en parkeerden daarom de auto aan de rand van het dorp. We liepen een dal in waar een beekje stroomde waar we diverse vlinders zagen waaronder een Rouwmantel. De wandeling ging langs een weiland die begraasd leek en daardoor botanisch minder interessant was. Na wat gepuzzel over de route kwamen we op een bospad waar we de Welriekende nachtorchis zagen. Daarna liep het pad rechtstreeks de berg op. Aan het eind van deze pittige stijging was er een berghut om te pauzeren met uitzicht op Hogenzollern burgt. Hier hebben we de Withalsvliegenvanger gehoord. Teruglopend, nu vrij steil omlaag over boomwortels, en ook nog een paar keer verkeerd gelopen, kwamen we uiteindelijk weer bij ons beginpunt uit.

Totale duur: 5,5 uur. Stijgen/dalen: ? m. Wandeling: 3 km. Moeilijkheidsgraad: 3/4. Rapportcijfer voor gebied: 7

Burgfelsen - excursie 7x op 30 mei

Met de auto 12 km gereden naar startplaats Parkeerplaats Ortseingang Albstadt Burgfelsen. Landschappelijk een mooi gebied, wel pittig met paden met boomwortels en flink stijgen en dalen. Onderweg regelmatig bankjes om uit te rusten. Misschien voor mensen met hoogtevrees niet zo geschikt. Wat betreft vogels hoorden en zagen we Grote bonte specht die zijn jongen voerde, Vuurgoudhaantje, Rode wouw. De ruïne met een opgeknapte toren stelde niet zoveel voor. De wandeling ernaartoe wel. Wat betreft planten hebben we gezien: Spoorbloem, Brave hendrik, Walstro, Bremraap, Vliegenorchis, Nachtsilene, Bochtige klaver. En wat betreft insecten: Hooibeestjes, Gestreepte goudspanner.

Totale duur: 5 uur. Stijgen/dalen: 300 m. Wandeling: 8 km. Moeilijkheidsgraad: 3. Rapportcijfer voor gebied: 8/9

Donau autotocht - excursie 8x op 31 mei

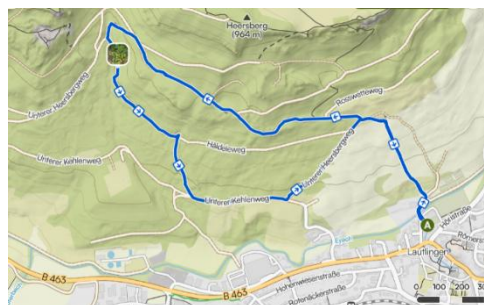
Met de auto een tocht van 100 km gereden van Mulheim a/d Donau tot Sigmaringen. De Donau is voor de auto slecht toegankelijk. Het is op diverse plaatsen mogelijk te parkeren maar ook daar is de rivier niet ontsloten. Het landschap is mooi, het slingerende rivierdal is omzoomd door steile witachtige kliffen met bos ertussen en eronder. Aan de voet van de kliffen is bijna nergens een weg of een plek om te parkeren. Onderweg zagen we een jagende vos. In de Donau grote en kleine forellen. Bij de Donau een IJsvogel, Gewone beekjuffer en Blauwe breedscheenjuffer en Kramsvogel. Veel Rode wouwen. Aan de voet van een klif Spaanse zuring.

NB: bij Muhlheim bleek de secundaire weg naar het oosten (ten noorden van de Donau) op dit moment afgesloten wegens werkzaamheden. Bij Friedingen a/d Donau bleek diezelfde weg naar het westen verboden voor auto's. Ten zuiden van Friedingen bij Bergsteig was ook de weg langs de zuidkant van de Donau verboden voor auto's. Vanaf Beuron loopt een druk bereden weg aan de noordzijde van de Donau. Die hebben we gevolgd tot Sigmaringen.

Totale duur: 7 uur. Stijgen/dalen: 0 m. Wandeling: 0,5 km (nl autotocht). Moeilijkheidsgraad: 1. Rapportcijfer voor gebied: 7

Heersberg - excursie 9a op 1 juni

Met de auto naar startpunt Parkplatz Sportplatz Lautingen. Het gebied heeft een afwisselend landschap van kalkgraslanden, Jeneverbesheide, gevarieerd bos met Beuk, Esdoorn, Den, Spar. Bijzondere planten waren Geel zonneroosje, Hauwklaver, Hokjespeul, Kranssalomonszegel,

Welriekende nachtorichis, Ongevlekt longkruid, Bleek bosvogeltje, Mansoor. Van de vogels zagen we Tuinfluiter, Raaf, Nachtegaal, en hoorden we Woudaap, Zwarte mees, Zanglijster.

Totale duur: 6 uur. Stijgen/dalen: 200 m. Wandeling: 4/5 km. Moeilijkheidsgraad: 2. Rapportcijfer voor gebied: 7

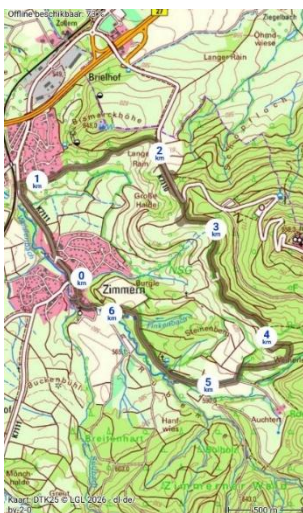
Stählernes Männlein - excursie 9b op 1 juni

Met de auto 15 min rijden naar startplaats parkeerplaats Stählernes Männlein. Vanaf de parkeerplaats de Wacholderheide ingelopen, maar hier was het nogal vergrast en dus veel minder bloemen dan we eerder gezien hadden. Ook de hooilanden waren saaier. De wandeling ging door een aantal kleinere bossen met Akeleiruit. Na een flink stuk gelopen te hebben werd de Wacholderheide interessanter met soorten als Bergklaver. Kalkbedstro en Bolrapunzel, Kleine steentijm. Vervolgens weer een langs stuk door het bos lopen waar we Kranssalomonszegels en het Vogelnestje zagen. Op een gegeven moment liep de route door een mountainbikecircuit. Daarna langs de restanten van een burcht waar veel Nachtsilene stond. Op de weg terug naar de parkeerplaats zagen we Brave hendrik.

Totale duur: 6 uur. Stijgen/dalen: 300 m. Wandeling: 9 km. Moeilijkheidsgraad: 2. Rapportcijfer voor gebied: 7 (website: <https://www.schwaebischealb.de/touren/traufgang-wacholderhoehe-in-albstadt#/article/7cbb6301-76ee-4b53-a4b8-a0beb3ae8d31>)

Kaiserweg Hohenzollern Bisingen - excursie 9c op 1 juni

Met de auto 20 km gereden naar Zimmern-centrum als startplaats. De wandelroute wordt gemarkeerd met het Kaiserweg-logo. Vanuit Zimmern/Wessingen richting Hexenlinde gelopen. Dit pad komt uit op een verharde weg naar de burcht Hohenzollern. Halverwege zijn

picknickplaatsen. Het pad loopt geleidelijk omhoog en weer omlaag. Onderweg zagen we door de Stippelmot kaalgevreten Kardinaalsputs, later de Maretak. In de berm: Pastinaak, Bermooievaarsbek, Gewone bermzegge, Zeegroene rus, Bosorchis, Groot glidkruid. We hoorden de Wielewaal. Bij een plasje in het gras zagen we Penningkruid, Zomprus en de Vuurjuffer. Later staken we een beek over met Beekpunge en bij de waterbak met heerlijk fris stromend water Kaukasus-vergeet-mijnietje. Vlak voordat we het dorp weer inliepen langs de beek de Bosbeekjuffer en de Weidenbeekjuffer.

Totale duur: 6 uur. Stijgen/dalen: 125 m. Wandeling: 6 km. Moeilijkheidsgraad: 1. Rapportcijfer voor gebied: 8/9.

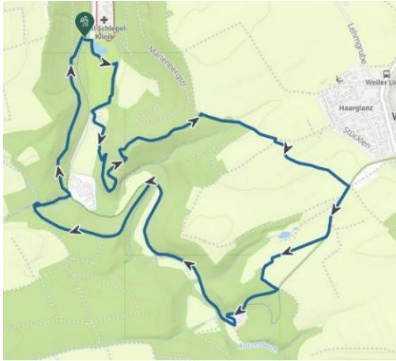
Hülenbuch Hörnle - excursie 9x op 1 juni

Met de auto 12 km rijden naar de startplaats Parkplatz Hörnle. Tussen golvende bloemrijke hooilanden naar het noorden gelopen. Vervolgens bovenlangs een steile klif naar het zuiden gelopen. Daarna met een boog terug naar de parkeerplaats. Onderweg zagen we Gele gentiaan die nog in knop staat. Langs de weg een roze geaderde witte Bosooievaarsbek. Inde hooilanden Knolspirea. Boven de klif Wondklaver en we hoorden een Bergfluit. In het bos Zwarte lathurus en Akeleiruit en op een half verharde weg een Dikbuiksprinkhaan.

Totale duur: ? uur. Stijgen/dalen: 50 m. Wandeling: 3 km. Moeilijkheidsgraad: 2. Rapportcijfer voor gebied: 8

Sieben tler runde - excursie 10c op 2 juni

Met de auto 45 km gereden naar parkeerplaats in Bad Niedernauer bij een voormalig rustoord, nu in gebruik door Oekraïners. We zagen jonge Pimpelmees die gevoerd werd. De wandeling begint in het Krpark van voormalig Krort met bloemenweides. Vijver met bron. Meerkoet met volwassen jongen. En loopt verder langs Katzenbach (beek) met een Beverdam. Steenbreekvaren op de rotswand. Libellehuidje van een platbuik op rietstengel. Daarna flinke klim door prachtig bos met opvallend veel grote bomen. ‘Geslachte’ jonge uil, veren afgeknaagd. Brede wespenorchis, Grote bonte specht, Kruidvlier. Uit het bos hooiland en akkers met bloemrijke randen. Wilde ridderspoor, Prachtige zomen grasvegetatie met o.a. Glanshaver.

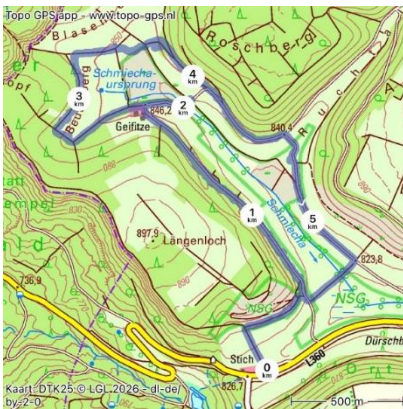

Verder o.a. wilde ridderspoor, Korenbloem, Akkerboterbloem, Grote muur. En weids uitzicht en aan de horizon kasteel Hohenzollern. Na vlakte opnieuw flinke klim door bos. Terugweg liep langs bronwaterfabriek Rmerquelle. Zwarte wouw, Middelste bonte specht met een ‘treurige’ territoriumroep, Geelgors, Witte akkerwinde, Wormkruidhaantje, Brede snuitkever, vrouwtje van vliegend hert, Ringelrups.

Totale duur: ? uur. Stijgen/dalen: 140 m. Wandeling: 6 km.
Moeilijkheidsgraad: 3/4. Rapportcijfer voor gebied: 8

Schmiecha ursprung - excursie 10d op 2 juni

Met de auto 11 km gereden naar de parkeerplaats Stich. We lopen een pad richting het noorden en dan naar het oosten richting de beek. We lopen met een grote boog om het brongebied heen en op het verste punt is aan de oostkant aan de bosrand een picknickplaats. Bij het verste punt is het pad niet duidelijk, wel een spoor door het gras. Daarna de bosrand gevolgd. Onderweg zagen we schapen, Knolspirea, Bokkenorchis, Adderwortel, Bossbeekjufter, Melkelfje, Snipvlieg/Snavelvlieg, en diverse dagactieve nachtvlinders.

Totale duur: 4 uur. Stijgen/dalen: 70 m.
Wandeling: 5 km. Moeilijkheidsgraad: 1. Rapportcijfer voor gebied: 7/8

Beekdal Fehla - excursie 11a op 3 juni

Met de auto 25 km gereden naar parkeerplaats bij Sportveld in Hettingen. Op weg naar het Fehltal liepen we over de brug van andere prachtige natuurlijke beek de Rauchert. Helder stromend met Vlottende waterranonkel. Via mooie bermen kwamen we bij de eigenlijke route

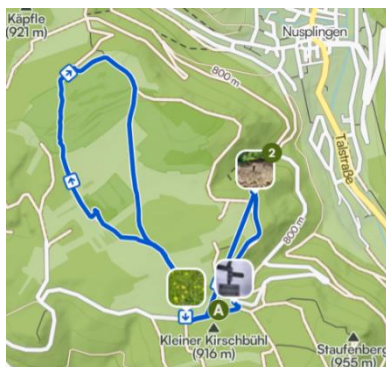
van het mooie smalle Fehltal met snelstromend water in glooiende weilanden, nog ongemaaid. Het is hier een Naturschutzgebiet, dus we lopen netjes over het pad, het is heel rustig met veel vogels. Bijna aan het eind kwamen we van sparren de knaag- en sleepsporen van de Bever tegen. We zagen ook een dammetje van takken in de beek.

Totale duur: 6 uur. Stijgen/dalen: 50 m.

Wandeling: 7 km. Moeilijkheidsgraad: 1. Rapportcijfer voor gebied: 8/9

Klöpflplatz Nusplingen (Geopark) - excursie 11b op 3 juni

Met de auto 19 km gereden naar parkeerplaats Geopark Laisental en naar de Klopflplatz gelopen. In de groeve gehakt met meegenomen materiaal (!) en enkele fossielen gevonden (ammoniet). Vervolgens het Geoleerpad gevolgd met informatiepanelen en een voor publiek afgesloten steengroeve. Mooie bloemrijke uitgestrekte weiden met bosranden. Deze ronde van 4 km gelopen a.h.v. duidelijke bewegwijzeringsbordjes. Onderweg zijn we diverse insecten

tegegekomen zoals Gewone zwartschild, Gestreepte goudspanner, Vals witje, Morgenster boorvlieg, Rode vuurvliinder, Bruine vuurvliinder, Bont dikkopje, Metaalvliinder. Wat betreft vogels zagen we o.a. Zwarte wouw, Goudhaantje, Grote lijster, Geelgors en Kwartels. Wat betreft planten de Bosorchis, Mansoor, Boshengel, Klein maagdenpalm, Dalkruid.

Totale duur: 6 uur. Stijgen/dalen: 50 m.

Wandeling: 5 km. Moeilijkheidsgraad: 1. Rapportcijfer voor gebied: 9

Hülenbuchwiese - excursie 12c op 4 juni

Met de auto 12 km tot aan parkeerplaats gereden. Daar ligt een groot aantal mooi ontwikkelde bloemenweiden. We zagen en hoorden soorten die daar echt passen zoals Geelgors, Torenavalk, Boompieper, Kwartel. Verder zagen we veel planten die we eerder gezien hebben. Het rondje loopt door mooie bossen en langs kliffen. Het oorspronkelijk rondje was vrij kort dus we waren weer snel bij de parkeerplaats. Een aantal hebben ervoor gekozen nog een extra (helaas minder interessant) rondje te lopen. Weer bij de parkeerplaats zagen we de Rode vuurvliinder.

Totale duur: 3 uur. Stijgen/dalen: 50 m. Wandeling: 4 km. Moeilijkheidsgraad: 2. Rapportcijfer voor gebied: 7/8

Mehlbaum - excursie 12x op 4 juni

Omdat we graag nog een keer de orchideeën wilden zien en mooi wilden fotograferen, wellicht nu in een iets verder bloeiend stadium, zijn we vanuit de camping nog een keer het kalkpad omhooggelopen. We zagen voor 't eerst de volledig uitgebloeide Blauwe gentiaan, die heel vroeg in het jaar bloeit. Verder zagen we voor 't eerst in bloei de Kranssalie, Wilgenkoeienoog, Grootbloemige vingerhoedskruid en de nu helemaal bloeiende Hondskruid, Paardenhoefklaver, Grote brunel. De Gele gentiaan stond er frisgroen bij (de bloemen moeten nog komen). De Bokkenorchis is nu uitgebloeid. Verder nog de Gele keverorchis en de Bosorchis. Totale duur: 3 uur. Stijgen/dalen: 50 m. Wandeling: 2 km. Moeilijkheidsgraad: 1. Rapportcijfer voor gebied: 8

EINDE EXCURSIES

FOTO'S

ALLE WAARNEMINGEN

Alle waarnemingen zijn apart als Excel-bestand bij dit verslag gevoegd onder de documentnaam 'Definitief waarnemingen KNNV Schwabische Alb 2026' en bevat diverse groepen/mappen t.w.: Planten, Bijen en Wespen, Dagvlinders, Insecten, Geleedpotigen, Kevers, Libellen, Mossen en Korstmossen, Nachtvinders, Reptielen, Paddenstoelen, Sprinkhanen en Krekels, Vis, Vliegen en Muggen, Vogels, Wantsen, Weekdieren, Zoogdieren.

Waargenomen bijzondere soorten

Als plaats/locatie van de waarnemingen worden de excursienummers genoemd. Hieronder alvast een paar mooie soorten:

- **Planten** - Vrouwenschoentjes/Venusschoentjes, Wilgenkoeienoog, Bosorchis, Gele keverorchis, Bokkenorchis, Welriekende nachtorchis, Mansoor, Boshengel, Klein maagdenpalm, Dalkruid, Bermooievaarsbek, Gewone bermzegge, Zeegroene rus, Bleek bosvogeltje, Pijlbrem
- **Vogels** - Bergfluitier, Raaf, Wespendif, Torenvalk, Boompieper, Kwartel, Zwarte en Rode wouw, Goudhaantje, Grote lijster, Geelgors, Nachtegaal, Woudaap, Zwarte mees, Witte vliegenvanger

- **(Nacht)vlinders** - Rouwmantel, Zilvervlek, Rode en Bruine vuurvinder, Vals witje, Bont dikkopje, Metaalvlinder, Tweekleurig- en Roodstreephooibeestje, Boterbloempje, Groot geaderd witje, Sleutelbloemvlinder, Klaverblauwtje, Adonisblauwtje, Esdoorntandvlinder en Klein avondrood
- **Juffers** - Bosbeekjuffer, Weidebeekjuffer, Blauwe breedscheenjuffer
- **Insecten** - Gewone zwartschild, Gestreepte goudspanner, Morgenster boorvlieg, Dikbuiksprinkhaan, Stipfopwesp, Doornicade, Grote glimworm, Veldkrekel en de *Hoplia argentea*
- **Zoogdieren** - Bever, Wolf, Vos
- **Mossen** - Buizerdmos, Rozetmos, Kringmos

EINDE VERSLAG